

Κριτίας (περίπου 460 – 403 π. Χ.)

Ο Κριτίας γεννήθηκε στην Αθήνα και καταγόταν από πολύ αριστοκρατική οικογένεια, ήταν μάλιστα συγγενής του Πλάτωνα. Ο Αθηναίος πολιτικός, φιλόσοφος, ποιητής, ρήτορας και ο σκληρότερος και βιαιότερος από τους "Τριάκοντα Τυράννους" της Αθήνας. Γιος του πλούσιου Κάλλαισχρου, μαθητής του Σωκράτη, του Γοργία και πολλών φιλοσόφων και σοφιστών. Ήταν άνθρωπος αιμοβόρος και θύμα του υπήρξε ο Θηραμένης. Ο πολιτικός Κριτίας δείχνει τον τύπο του ανθρώπου που με την κτηνώδη απληστία του για δύναμη ήθελε να μετατρέψει σε πράξη, για δικό του όφελος, τις σοφιστικές θεωρίες, συνδυάζοντας τις αντιλήψεις μιας εξουσιαστικής ηθικής με το σπαρτιατικού τύπου πολιτικό ιδεώδες. Η μεγάλη του ευφυΐα και η πολυμερής παιδεία που πήρε τον έκαναν έναν από τους ικανότερους πολιτικούς και μορφωμένους άνδρες της εποχής του. Ο Κριτίας ήταν πληθωρική φυσιογνωμία, ένας ποιητής της δράσης, ένας ιδεολόγος που πέθανε με το σπαθί στο χέρι, ένας αμοραλιστής υπεράνθρωπος, ένα αιώνιο πρότυπο, που ήθελε να επαναφέρει την χαμένη ψυχή των Αθηνών, όπως αυτή είχε χαθεί μετά το 462 π.Χ. και τις μεταρρυθμίσεις των δημοκρατικών οχλαγωγών. Ο Κριτίας πίστευε ότι ο πολιτισμός είναι ανθρώπινο δημιούργημα. Έλεγε ότι στην

φύση δεν υπάρχουν νόμοι. Ότι στην κοινωνία ο νόμος αποτρέπει τους ανθρώπους από την αδικία. Δεν ήταν σοφιστής με την έννοια του δασκάλου που ανταμείβεται για το έργο του, αλλά καθώς είπε ένας μεγάλος φιλόλογος, ο Albin Lesky, «στην προσωπικότητά του βρίσκουμε μια συνύπαρξη όλων των τάσεων της σοφιστικής κίνησης, της οποίας η περίοδος της επίθεσης και της ορμής τελείωσε συμβολικά με το δραματικό του θάνατο»

Κυβέρνησε την Αθήνα μαζί με τους υπόλοιπους 29 τύραννους μετά το τέλος του πελοποννησιακού πολέμου. Στην εξουσία ανέβηκε με τη βοήθεια του Λύσανδρου και ενθαρυνόμενος από την παρουσία Σπαρτιατικής φρουράς στην Ακρόπολη, πολιτεύτηκε τυραννικά έχοντας στήριγμα τη βουλή των 500 ολιγαρχικών. Το 415 π.Χ. κατηγορήθηκε μαζί με τον Αλκιβιάδη, με τον οποίο ήταν στενός φίλος, για την αποκοπή των κεφαλών των Ερμών και φυλακίστηκε. Το 411 π.Χ. όταν έγινε η ολιγαρχική μεταπολίτευση στην Αθήνα, τάχτηκε με τους δημοκρατικούς. Ολιγαρχικός και σφοδρός εχθρός του δημοκρατικού πολιτεύματος αναμίχθηκε στο ολιγαρχικό πραξικόπημα του 411 π.Χ. και μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας έζησε εξόριστος ως την ήττα της Αθήνας (το 404 π.Χ.). Το 408, με την επιστροφή του Αλκιβιάδη στην Αθήνα, έγινε ο στενότερος συνεργάτης του. Το 407 εξορίστηκε στη Θεσσαλία, αλλά επανήλθε στην Αθήνα το 405. Το 404, μετά την υποταγή της Αθήνας από τη Σπάρτη,

εκλέχτηκε ένας από τους "Τριάκοντα Τυράννους". Κατόρθωσε να εξοντώσει όλους τους πολιτικούς του αντιπάλους, ακόμα και τον πιστό του φίλο Θηραμένη, τον οποίο καταδίκασε να πει το κώνειο. Στο δάσκαλό του Σωκράτη απαγόρευσε να διδάσκει ή να κάνει παρέα με τους νέους, οι θρησκευτικές του δοξασίες πλησίαζαν την αθεΐα και διέπραξε πολλές αυθαιρεσίες και ωμότητες σε βάρος των συμπολιτών του. Το Μάιο του 403 π.Χ., πολεμώντας στη Μουνιχία που κατείχε ο Θρασύβουλος με τους δημοκρατικούς επαναστάτες του, ο Κριτίας σκοτώθηκε μαζί με πολλούς συνάρχοντές του.

Η πολύπλευρη λογοτεχνική του δραστηριότητα σφραγίστηκε έντονα από τις σοφιστικές επιδράσεις: ο Κριτίας έγραψε μια σειρά από πολιτικές ελεγείες με αποστροφές προς πολιτικά ομόφρονές του (ένας από αυτούς και ο Αλκιαβιάδης). Πραγματεύτηκε επίσης λογίων λογίων εφευρέσεις, ξένα ήθη και έθιμα, ηθικά και παιδαγωγικά θέματα. Δίπλα σε αυτά και έναν ύμνο στον Ανακρέοντα, ίσως κομμάτι ενός μεγαλύτερου διδακτικού ποιήματος για τους μεγάλους της ποίησης. Από όλα αυτά τα ποιήματά του έφτασαν ως εμάς λίγοι μόνο στίχοι. Ο Κριτίας όμως έγραψε και δράματα. Έγραψε αρκετά έργα και ασχολήθηκε με τη συγγραφή τραγωδιών. Πίστευε στη βαθμιαία εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού, όπως και ο Πρωταγόρας, και διακήρυσσε ότι τόσο οι νόμοι όσο και η θρησκεία ήταν ανθρώπινες επινοήσεις, προκειμένου να εμποδιστεί η παράνομη συμπεριφορά. Ως λόγιος

ασχολήθηκε με όλα τα είδη του λόγου. Έγραψε επικά, ελεγειακά, δραματικά, ερωτικά, περιγραφές πολιτειών (Σπάρτης, Αθήνας κ.ά.), την τριλογία " Τέννης, Ραδάμανθους, Πειρίθους ", το σατιρικό έργο "Σίσυφος". Τα ρητορικά του έργα χρησίμευαν στη ρωμαϊκή εποχή ως πρότυπα για τους μεγάλους Ρωμαίους ρήτορες. Ένα από τα πεζογραφικά του έργα ήταν οι Πολιτείες. Άλλα πεζά του έργα δείχνουν κάποια ομοιότητα με τους σωκρατικούς διαλόγους. Ο Κριτίας έγραψε και προοίμια για δημηγορίες. Τα παραθέματα και τα αποσπάσματα που έχουμε από τα έργα του τα χρωστούμε κατά κύριο λόγο στο ενδιαφέρον των μεταγενέστερων αττικιστών. Ο Ηρώδης ο Αττικός είδε στο πρόσωπο του Κριτία το φιλοσοφικό και υφολογικό του πρότυπο. Ως χειριστής του λόγου ο Κριτίας ήταν το πρότυπο ενός αντικειμενικού, νηφάλιου, καθαρά διαρθρωμένο, με δραστική επενέργεια λόγου. Σώζονται μόνο λίγα αποσπάσματα των έργων του. Ο Κριτίας έπαιζε αυλό με επίδοση τόσο λαμπρή, που παρομοιαζόταν με Θηβαίο.